

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
О.О.БОГОМОЛЬЦЯ

Кафедра загальної і медичної психології

**Завідувач кафедри загальної і медичної психології
професор Матяш М.М.**

Курсова робота

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ТА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Виконала:

Студентка 2 курсу 9905 групи

медико-психологічного факультету

Вершигора Вікторія Євгенівна

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

Тертична Надія Анатоліївна

Київ – 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	3-5
Розділ 1. Теоретичний аналіз ролі сім'ї у сексуальній освіті дітей молодшого шкільного та підліткового віку.....	6-20
1.1. Проблема відкритості теми сексу та сексуального просвітництва в сім'ї на території України.....	6-9
1.2. Становлення сексуальності дитини молодшого шкільного та підліткового віку.....	9-15
1.3. Роль сексуальної освіти дитини в сім'ї.....	15-20
Розділ 2. Емпіричне дослідження стану близькості в сім'ї, та відкритості на теми сексу.....	20-34
2.1. Процедура, методи та методики дослідження.....	20-23
2.2. Аналіз відношення дітей та батьків до теми сексу.....	24-32
2.3. Аналіз сімейних відносин згідно опитувальника АСВ для батьків....	32-34
Висновки.....	35
Список використаної літератури.....	36-37
Додаток 1.....	38-50
Додаток 2.....	51

ВСТУП

Сексуальна освіта, багато років була тією темою яка особливо замовчувалась. Дурним тоном вважалися розмови про «це» на велике коло людей. Таке табування вело за собою велике число небажаних вагітностей та венеричних захворювань, особливо серед підлітків. Відсутність інформації про методи контрацепції, занедбало не одне молоде життя.

В сучасному суспільстві тема сексу стає все більш відкритою, проте багато людей все ще цураються її. Зараз дитині будь-якого віку не буде проблемою, просто «загуглити» питання яке її цікавить. Проте на скільки достовірне таке джерело інформації? Інтернет кишить недостовірними статтями, яким багато довіряють. Саме тому батьки повинні ще з малечку давати відповіді на такі питання, які рано чи пізно виникнуть в дитячій голові. Велику роль у сексуальній освіті відіграють саме батьки. Вони є провідниками дитини до дорослого життя, з них діти беруть приклад. Якщо взяти будь-яке соціальне опитування, то можна побачити що багато батьків не обговорюють тему сексу зі своїми дітьми. Якщо взяти статистику, то діти в віці від 10 до 17 років, отримують знання

про статеві стосунки в першу чергу з інтернету, а батьки постають аж на 4 місці]за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді»]. Можна розглянути ще одне цікаве дослідження, яке також говорить нам про те, що основним джерелом для отримання знань про секс для підлітків є інтернет, а також що кожен 10 хлопець у віці 14-ти років, сказав що не пам'ятає чи використовував презерватив під час першого статевого акту, що є дуже поганим показником [за результатами дослідження «Які вони, українські підлітки: про соцмережі, секс, алкоголь, спорт...»].

Велику роль відіграє не лише те чи говорять батьки на тему сексу з дітьми, але й як вони про це говорять. Це також несе великий вплив, можна прочитати багато історій на форумах про те, як діти піддавались харасменту з боку дорослих, в багатьох випадках родичів. Проблемою було те, що коли діти розповідали про це наприклад вчительці, вони вживали ті слова яким їх навчили це батьки, а часто вони можуть давати статевим органам дитини замінююче слово, наприклад, цукерочка. Така трактовка була вчителям не зрозуміла, і дитина думала що такі знущання над нею є нормою.

Існує багато правил спілкування з дітьми різного віку на тему сексу. Багато батьків вважає що таку розмову потрібно розпочинати вже при статевому дозріванні дитини, хоча це зовсім не так. Адже, як показує досвід, діти починаються цікавитись темою «звідки беруться діти» ще з молодшого шкільного віку. Можна починати з таких простих роз'яснювальних розмов, як наприклад, правило нижньої білизни. Воно допоможе дитині розуміти особисті кордони. Це може попередити небажану поведінку в сторону дитини. А це є лише початком. Скільки

проблем може виникнути у дитини, протягом усього життя, якщо їй буде соромно попросити поради у батьків, через табування теми сексу.

Для прикладу, у науковому дослідженні Шетті П., Ковлі С. та Патіл В. «Материнська поведінка щодо сексуальної освіти дівчат-підлітків» зазначено, що велика кількість жінок, була проти розмов про секс з їхніми доньками. Вони вважають, що слід говорити лише про менструацію, і дівчатам взагалі необхідно бути на сторожі щодо розмов про сексуальну освіту [1]

Також над темою сексуальної освіти працювала Шульгіна О.В., яка у своїй роботі «Сексуальна освіта та вік сексуального просвітництва у західній соціології», розповіла що навіть за межами України є проблеми з цією темою[2]. Наприклад, багато країн ближнього сходу досі не включили секс освіту до списку шкільних програм. Також можна помітити, що ніхто точно не може назвати правильного віку для початку розмов на цю тему у школах. Деякі говорять що це вік від 6 до 8 років, а інші близько 10, проте основною умовою з якою усі погоджуються, це те, що така розмова повинна пройти до початку пубертатного періоду, аби підготувати дитину до більших серйозних тем у майбутньому.

Тема сексуальної освіти останнім часом стала дуже актуальною. Все більше людей в відкриті говорять про це, можна знайти велику кількість статей на відомих сайтах. Проте найбільшу увагу хочеться звернути саме на роль батьків у сексуальній освіті дітей. А особливо те, як батьки обговорюють цю тему. Дуже важливо розуміти наскільки важливою є ця тема, і те як вона в подальшому впливає на розвиток людини, це і є **метою** нашого дослідження.

Об'єкт дослідження – сексуальна освіта дитини в сім'ї.

Предмет дослідження – характеристики ставлення батьків до сексуальної освіти дитини.

Гіпотеза дослідження – відношення батьків до сексуальної освіти дитини зумовлює рівень довіри та відкритості між ними в обговоренні даної теми.

Завдання дослідження:

1. Теоретично розкрити тему сексуальної освіти в сім'ї.
2. Проаналізувати причини табування розмов на сексуальні теми з дітьми серед батьків.
3. Встановити відповідність між рівнем відкритості батьків та ставленням їх дітей молодшого шкільного віку та підлітків до інтимних тем.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення; емпіричні методи: опитувальник, анкетування; статистичні методи обробки даних, кількісний та якісний аналіз.

Структура роботи: робота складається з титульного аркуша, змісту, вступу, основної частини, що включає в себе 2 розділи та 6 підрозділів, висновку, списку використаної літератури та додатків, містить 7 рисунків та викладена на 50 сторінках.

Розділ 1. Теоретичний аналіз ролі сім'ї у сексуальній освіті дітей молодшого шкільного та підліткового віку

1.1 Проблема відкритості теми сексу та сексуального просвітництва в сім'ї на території України

Діти завжди, свідомо чи ні, вбачають у своїх батьках приклад. Вони вважають їх поведінку еталонною, правильною, на яку потрібно рівнятись. Тому особливі проблеми можуть виникати у сім'ях де подружжя постійно свариться, кожного дня відбуваються якісь конфлікти та побої. Це все негативно впливає на дитячу свідомість.

Якщо у сім'ї слово секс вважається не прийнятним, і усі на нього широко відкривають очі, це може яскраво сказатись на дитині. Вона буде переймати таку поведінку, та сама того не розуміючи ще з малку, червоніти при обговоренні тем інтимного характеру, а з часом це може сказатися на проблемах у соціалізації з однолітками.

Давайте спочатку розберемось, звідки пішло таке табування теми сексу. У багатьох Європейських країнах та США ще з 60-тих років ХХ століття думали над правильною подачею сексуального просвітництва у школах, щоб знизити рівень небажаних вагітностей та розповсюдження венеричних захворювань. Що ж у нас? В СРСР лиш в 70-тих почали з'являтися перші презервативи, і навіть вони часто рвалися під час статевого акту, що підвищувало рівень абортів та небажаних вагітностей. Стан сексуальної освіти населення найкраще можна оцінити з інтерв'ю людей, чия молодість припала на ті роки: «Нас виховували так: секс – це аморально. В школі про секс не говорили ні слова. Так, діти народжуються, але процес їх зачаття – це щось неправильне. ... якщо жінка завагітніла, то чоловік був зобов'язаний одружитися. Розводились рідко, частіше всього жінки терпіли. ... В 70-ті роки, я працювала у лікарні і аборти були самою частою процедурою, були дні коли лікарі проводили по 40 абортів в день. ...Через відсутність сексуальної освіти, секс в шлюбі був поганим. Якщо чоловік не звертав уваги на відчуття своєї жінки, вона могла роками жити і не розуміти що таке секс, і що він може приносити задоволення. Саме від цього пішов термін подружній обов'язок.» [3]

Ні одне суспільство не обходиться без табу. У кожному воно різне, у більш традиційно-орієнтованих суспільствах табуванню піддавались теми в сфері гендерних відносин (особливо сексуальних переваг) так як

на думку традиціоналістів такі розмови підривають «норму» та «традиційне суспільство».

З приходом в Росію більшовиків, нове радянське суспільство у 20-тих роках вважалось самим ліберальним. Секс тоді ще не був під табу, і на цю тему вільно говорили. До Москви приїжджали німецькі сексологи та видавали книги та брошури. Також було відмінено ненависть до гомосексуалів, прикладом є «квартира гомосексуалів» у Москві, у якій проводилися вечірки для одностатевих пар.

Відкритість тривала не довго. Встановили що сексуальна розпуста знижує рівень народжуваності, тому більшовики хотіли якось урегулювати цю ситуацію. Так у 1924 році, радянський психіатр Арон Залкінд випустив відомі «Дванадцять половых заповедей революционного пролетариата» в яких декламували стриманість до шлюбу, і взагалі весь статевий акт ставав процесом який може бути можливим лише у моногамній парі, яка вже досягла максимального рівня відносин. Заборонили будь-які оголені фотографії, за їх розповсюдження могли заарештувати. Поновлюють арешти за прояви одностатевих зв'язків у 1934 році, які тривали аж до розпаду СРСР. Заборона абортів та презервативів.

Таке табу швидко ужилося, секс - був, але публічно про нього не говорили. Така ситуація була й в кіно, між парами на екранах не було флірту, чоловік та жінка разом працювали, відчували симпатію, багато розмовляли про велич комунізму і ось в них уже дитина.

У 70-80-х роках, секс для жінок не передбачав отримання задоволення. Це була як певна шлюбна вимога. Так як відсоток чоловіків після війни все ще був низьким, жінки вели певну боротьбу за них, щоб не зістаритись в самотності. Це виховало покоління чоловіків, які вели себе як заманеться, так як розуміли що дружина від них нікуди

не піде. Вони навіть не думали за контрацепцію, і вважали що перерваний статевий акт вважається справжнім показником успішності чоловіка.

Звідки беруться діти, підлітки дізнавались від дорослих. В основному це були дівчата які дізнавались про статевий акт від мам, так як чоловіки і тут не хотіли «бруднити руки» та говорили синам що їх приніс лелека. Не малий процент підлітків дізнавався усі подробиці від однолітків.

Потім сталась перебудова, яка перевернула усе з голови на ноги. Горбачов ввів політику гласності, яка передбачала свободу слова. Знову можна було говорити про секс, а презервативи з'явилися на полицях у великій кількості, і тепер продавались не лише у містах, а й у селах. До кінця 80-тих тема сексу нікого не дивувала, чому свідчить тогочасна культура. [4]

Можна подумати, що з радянських часів пройшло багато років, Україна стала незалежною, проте люди та менталітет залишився. Особливо багато людей літнього віку, яким досі важко змінити ставлення до цієї теми. Їх виховували батьки під повним замовчуванням сексу, так вони і росли своїх дітей, це передається з покоління в покоління, тому й досі в усіх країнах пост-радянського простору, є батьки які все так само мовчать про існування сексу. Проте непотрібно забувати і про те що, з цим табуванням сексу, прийшло і табування репродуктивних органів. Особливо коли розмовляють з дітьми. Дорослі не вживають слово пеніс або вагіна, в основному ми можемо почути «піся» або «пісюн».

Що ж відбувається з ситуацією сексуальної освіти в сучасній Україні. На сьогодні у державних школах, досі немає окремо винесених занять на цю тему. Відголоски можна почути на заняттях з «Біології» або

«Основ здоров'я», на останніх можна отримати інформацію лише на рахунок ВІЛ-інфекцій, але все чим обмежиться підручник буде «користуйтеся презервативами».

Проте якщо подивитись статистику можна побачити що лише 40% дітей в віці від 15 до 24 років мають достовірні знання про ВІЛ, те як захиститися від нього і взагалі шляхи передачі [5]. Це нам показує, що навіть у сучасному світі, велика кількість юнаків руйнує собі життя через те що система сексуального просвітництва працює не досконало.

Цією темою починають цікавитися все більше організацій, тому сподіваємось, що найближчим часом в українських школах будуть розповідати про інтимні зв'язки, цікаво та вірно, кваліфіковані вчителі.

Підводячи підсумок, можна зрозуміти, що сучасна Україна ще не далеко відійшла від традицій союзу щодо секс освіти дітей. Батьки самі червоніють при слові «секс» тому багато з них, звичайно, не можуть говорити на цю тему зі своїми дітьми. Але й заперечувати важливість сексуального просвітництва ніяк не можна.

1.2 Становлення сексуальності дитини молодшого шкільного та підліткового віку.

Становлення сексуальності є невід'ємною частиною розвитку людини. Тому давайте спочатку розберемось з самим терміном сексуальність. З.Фрейд давав таке визначення: «Сексуальність – насолода, яка не зводиться до задоволення певних фізіологічних потреб». Також німецький психолог вважав, що сексуальність виникає одночасно з фантазією. Вона починає функціонувати лише тоді, коли індивід за допомогою фантазії створює об'єкт свого потягу, першим таким об'єктом стають материнські груди.

Говорячи про З.Фрейда, не можна не взяти до уваги стадії психосексуального розвитку. Він виділив 5 стадій: оральну, анальну, фалічну, латентну та генітальну. Розглянемо детальніше ми саме латентну та генітальну стадії, так як саме вони припадають на ранній шкільний, та підлітковий вік, відповідно.

Латентна стадія (6-12 років), в період від 6 років і до самого пубертатного періоду, лібідо дитини орієнтується на зовні. В цей період дитина буде цікавитися будь-яким родом занять зі своїми однолітками, чи то спорт, чи то інтелектуальні справи. Також можна помітити певну гомосексуальність кола спілкувань. Тобто дівчатка будуть гратися з дівчатками, і відповідно так само й хлопчики. Потяги Воно добре контролюються, сексуальний потяг відсутній.

Генітальна стадія (підлітковий вік), відновлюється сексуальний потяг до певної статі. Початок генітальної стадії характеризується також і фізіологічними змінами, у хлопців це збільшення зовнішніх статевих органів; початок росту волосся на геніталіях, піхвах, обличчі; полюції; зміна рельєфу тіла. У дівчат: початок менструації, розвиток молочних залоз, зміна фігури, ріст волосся на тілі. Воно підсилює свою активність, що приводить до частих конфліктів та внутрішньої боротьби у індивідів.

У свою чергу, К.Г.Юнг, вважав сексуальний комплекс психічним єдиним, що вийшло з-під контролю свідомості та має на людину величезний вплив. А також, що дитину сильно контролюють сексуальні розлади батьків, так як батьки є головним предметом наслідування. Несвідомі установки батьків можуть примусити дитину до сексуалізації.

[12]

Дослідник Джон Банкрофт запропонував універсальну теорію психосексуального розвитку, вона бере до уваги усі стадії як психологічного так і фізичного розвитку, та формулює три напрямки, які

у сумі складають основу індивіда. В дитячому періоді усі три напрямки розвиваються паралельно і не залежать один від одного, а уже в підлітковому віці вони об'єднуються аби сформувати основу зрілої сексуальності.

1. Гендерна ідентичність – відіграє вирішальну роль у сексуальному розвитку. У дитинстві формується базова ідентичність, а в підлітковому віці вона вже підлаштовується під сексуальну поведінку. Саме у цей момент людина може відчувати потяг до людей тієї ж статі;
2. Сексуальна реакція та розуміння власної сексуальної орієнтації – в підлітковому віці, людина проходить через досліджування своїх сексуальних бажань та стимулів. Розуміння потреб у збудженні, та певній об'єктивізації свого сексуального потягу, допомагає зрозуміти що саме він вважає сексуальним;
3. Здатність до близьких парних відносин – в юнацькому періоді люди пізнають свою сексуальність у парному напрямку, подальший сексуальний розвиток залежить саме від успіхів індивіда в парному.

В ході досліджень для National Health and Social Life Survey (NHSLS), розробники, зрозуміли що систематична теорія сексуальності людини відсутня, так як більшість досліджень включала лише індивіда як дослідну групу, що робило вибірку дуже малою. Тому створили сучасні теорії, які у своєму статистичному аналізі включали найбільш авторитетні теорії з соціальної психології та соціології [6].

Першою з таких теорій є «Теорія сценарію», яка майже повністю заперечує домінуючу роль біологічно зумовленого сексуального потягу. Джон Гегнон та Вільям Саймон, вважали що зовсім не кожен індивід має високо-активну сексуальну енергію. Також теорія мінімізує вплив

дитячих сексуальних особливостей на подальший розвиток. Згідно неї, в підлітковому віці вводиться настільки багато зовнішніх факторів, що саме вони і зумовлюють формування сексуальності. Патерни сексуальної поведінки виникають в культурному та соціальному контексті. Теорія сексуального сценарію пропонує розмаїття сексуальних сценаріїв, проте не може встановити, чим керується індивід, обираючи його. [13]

Наступною є «Теорія ресурсів», вона багато чого перейняла з економіки, вона пояснює вибір людини, розподілом наявних у неї ресурсів (сексуальних та комунікативних) задля досягнення поставленої мети. Цією ціллю можна вважати отримання емоційного та фізичного задоволення. Ресурси ж представляють: час, психічні сили, соціальні навички. Окрім цього, є ще два аспекти цієї теорії – готовність до ризику та ринок. Людина не завжди може бути впевнена у своєму виборі сексуального партнера і у тому чи буде досягнута його кінцева мета, це розуміється як ризик. Готовність людини до нього (ризик) формує «ринок» сексуальних партнерів. Вихідну «ціну» індивіда формують його зовнішність, вік, інтелект, характер та ін. [15]

Останньою теорію яку ми розглянемо, є «Теорія соціальної середовища», яка доповнює теорії ресурсів та сценаріїв. Більша частина сексуальних відносин проявляється в соціальній сфері. Двосторонні відносини, формуються в соціальному середовищі, яке має безпосередній вплив на кожного партнера. Залежно від найбільш поширеного типу сексуальних відносин у конкретному соціумі, формується тип сексуальних відносин пари. Оцінюючи свої відносини, індивід також проводить оцінку того як би до цього віднеслись оточуючі, і вже покладаючись на цю оцінку, формується сексуальна поведінка. [14]

Ми побачили, що є безліч теорій становлення сексуальності. І в них водночас є багато спільного, та багато відмінностей. Зараз, я би хотіла більшу увагу зупинити саме на розвитку сексуального потягу дітей нашого досліджуваного віку.

Систематичних даних щодо факторів які впливають на формування нормального віку сексуальної поведінки у дітей не так і багато. Більша частина досліджень на цю тему проводилась на заході, тому ми не можемо остаточно стверджувати, що такий патерн є притаманний людям усіх країн[6].

Відносини між дітьми шкільного віку ґрунтуються на популярних уявленнях щодо гендерних ролей. Хлопчики стараються завоювати авторитет, або через фізичну складову або через увагу дівчат. У дівчат все складніше, задля того щоб зайняти високу ланку у своїй соціальній групі, вони повинні бути привабливими, мати гарну успішність та високий рівень соціальності. Популярність серед однолітків формує ставлення до відносин у соціуму і відіграє важливу роль у розвитку. [15]

Як ми уже зазначали раніше, на молодший шкільний вік припадає латентний період психосексуального розвитку за З.Фрейдом. Він вважав, що сексуальність у цьому віці не проявляється, і саме через це переважає гомосексуальний тип відносин. Проте зараз, велика кількість дослідників суперечить цьому твердженню Фрейда, так як коли мозок дитини досягає свого нормального розміру, а фізичний розвиток наближається до пубертату, дитина може відчувати романтичний, і навіть сексуальний потяг до протилежної статі. [16]

У дітей цієї вікової категорії становлення сексуальності може проявлятися у самотійному дослідженні свого тіла, та того що приносить задоволення. Може виникати мастурбація, за яку батьки ні в якому разі не мають сварити дитину, так як вона може сприйняти це як щось не

прийнятне. Діти починають ще більше цікавитись темою «звідки беруться діти», чому особливо сприяють однолітки у школі. Тому задля уникнення певних порушень, уже на цьому віковому етапі, дитина має розуміти: правильні назви статевих органів (вульва, вагіна); що можна відчувати задоволення від дотиків, і це нормально, проте цим потрібно займатись на одинці; говорити слово «ні»; потрібно підготувати дитину до майбутніх змін під час пубертату, щоб коли ,наприклад, у дівчинки будуть перші місячні, вона знала як себе поводити; що таке секс, як проходить процес запліднення; знати що таке сексуальна орієнтація, і що вона може відчувати потяг як до протилежної так і до своєї статі; хлопчики повинні знати що таке еякуляція та полюції. [11]

Тепер перейдемо до підліткового віку, під час якого у дітей уже формуються вторинні статеві ознаки, які і є ознакою пубертату. Підлітки починають відчувати сексуальний потяг, та експериментують зі своїми вподобаннями. Підлітковий вік, часто вважається періодом під час якого сексуальний потяг настільки високий, що його важко контролювати. Не дивлячись на те, що потяг з'являється як у дівчат так і у хлопців, у кожного він може проявлятися з індивідуальною концентрацією. Цей потяг зумовлений статевою конституцією.

Що ж таке статева конституція? Це сукупність стійких біологічних властивостей організму, які склалися під впливом спадковості та умов розвитку під час внутрішньоутробного періоду та в ранньому дитинстві. Вона зумовлює індивідуальний рівень сексуальних потреб та поріг статевої активності. Можна сказати такий собі сексуальний темперамент. Від статевої конституції також залежить індивідуальна стійкість сексуальної функції до негативних факторів, таких як стрес, інтоксикація та ряд хвороб. Для її встановлення у чоловіків використовують шкалу векторного визначення статевої конституції,

розроблену Г.С.Васильченком, а у жінок за аналогічною шкалою для жіночої статі, розроблену І.Л.Ботневою.

Вона визначається такими параметрами як: у жінок - вік початку менструації, її характер, тип росту волосся у зоні статевих органів, вік пробудження лібідо та віком першого оргазму, перебіг вагітності; у чоловіків - вік пробудження лібідо, та вік першої еякуляції, тип оволосяння у зоні статевих органів, максимальний ексцес, час входу до умовно-фізіологічного ритму після одруження. [7]

З початком еякуляції у хлопчиків та менструації у дівчат, підлітки починають більше уваги звертати на свої статеві органи. Одночасно, ставлення батьків та оточуючих до них змінюється, їх починають притягувати до відповідальності за свої вчинки, а також на плечі підлітка лягає купа проблем, та питань які його турбують.

У віці 12-16 років підлітки починають більш відкрито проявляти свій сексуальний потяг. Хлопці відчують перші оргазми з еякуляцією у віці 11-15 років, і близько у 12% з них це проявляється через полюції, а у 5% через гомосексуальний досвід. [8]

Не дивлячись на те, що хлопці починають статеве життя раніше за дівчат, саме жіноча стать активніше входить до сексуального життя, і отримує більш повне уявлення щодо своєї сексуальності та вподобань. Цей процес може тривати близько 10 років, доки статеве життя не стабілізується. Також можна помітити, що під час статевого дозрівання дівчата менше займаються мастурбацією та гомогендерною сексуальною активністю, ніж хлопці. [9]

Окрім біологічних чинників, на сексуальну поведінку підлітка впливають норми культури, думка однолітків, питання соціального контролю і звичайно сексуальна освіта. Сексуальна поведінка підлітка – це сексуальні активності за допомогою якої вони відчують свою

сексуальність та виражають її. Вона включає в себе: стратегію пошуку сексуального партнера, взаємозв'язки з однолітками, сексуальний контакт та фізичну близькість. [10]

На період статевого дозрівання, дитина повинна вільно володіти такими знаннями (додатково до необхідних для дітей молодшого шкільного віку): з якого моменту хлопець та дівчина є фертильними; процес запліднення; ІПСШ і як від них захиститися; превентивні методи вагітності; що гомогендерні нахили не є чимось неправильним; про секс у порнографії (що він зовсім не такий, як нам показують). [11]

Підсумувавши, можна сказати що процес становлення сексуальності є дуже довгим процесом. Він відбувається на кожному етапі розвитку особистості, і характеризується певними особливостями, які були розглянуті у параграфі. Також було розглянуто теми, які мають опанувати діти на певному етапі розвитку. Далі ми будемо досліджувати безпосереднє ставлення батьків, до процесу сексуального просвітництва.

1.3. Роль сексуальної освіти дитини в сім'ї.

Сексуальна освіта для дітей, розпочинається безпосередньо в сім'ї навіть не через безпосередні розмови на тему сексу, а через певні установки батьків. За допомогою сексуального просвітництва, та простих розмов на рахунок відносин між дорослими, можна допомогти дитині розібратись у власних переживаннях, та закласти фундамент для нормальної статевої поведінки у майбутньому. Ключовим питанням є те як батьки сприймають тему сексу, та їхні власні принципи, адже від цього на пряму залежить якість «освіти». Можна виділити такі основні типи ставлення батьків до питань статі:

1. Репресивний тип – зводять поняття сексу до чогось брудного, та не пристойного;
2. Уникливий тип – вважають знання секс освіти важливими, проте ніяковіють відкрито про неї висловлюватись;
3. Нав'язливий тип – секс це позитивне явище, проте можуть занадто відкрито обговорювати свої інтимні відносини при дітях, що також може призвести до виникнення певних проблем у дитини;
4. Експресивний тип – секс це природнє явище, дають дітям усі потрібні знання, і пояснюють сексуальну поведінку, проте не зосереджують на ній усю увагу. [17]

Сексуальне просвітництво для дітей є дуже важливим, не лише через те що вбереже дитину від різних комплексів та проблем з однолітками в майбутньому, також це допоможе попередити сексуальне насильство у будь-якому його прояві. Дитина буде знати власні кордони, та кордони інших, і не буде дозволяти проти їх згоди торкатись і проявляти тиск в їх сторону. Сформувати такі кордони допоможе правило нижньої білизни. Воно пояснить дитині що інші люди не повинні її торкатися у місцях які закриті нижньою білизною, і що вони також не можуть цього робити по відношенню до інших. Додатком до цього потрібно розповісти дитині як реагувати на такі домагання до себе. [24]

Найкращим шляхом сексуального просвітництва дітей є комбінована структура, яка складається з правильної подачі інформації не лише вдома а й у закладі освіти. Але так як в Україні і досі таких занять нема, батькам потрібно брати усе в свої руки, так як це в їх інтересах. Проте вони і далі мовчать про існування сексу, при дітях. В чому ж тоді проблема? Є декілька причин :

1. Страх – який пов'язаний з тим, що це негативно вплине на розвиток дитини, і зробить з неї «не правильного»;

2. Скутість – пов'язана зі старими методами виховання самих батьків;
3. Зарано – батьки можуть вважати, що дітям рано знати що таке секс аж до пубертатного періоду, проте якщо вони зацікавляться про це раніше, то підуть шукати відповіді на питання іншому місці;
4. Погані відносини у сім'ї .

Зупинимось на кожному пункті детальніше, аби глибше зрозуміти проблему.

Першою причиною ми можемо побачити «страх». Заперечити це переживання батьків можна розглянувши велику кількість дослідів на тему, як впливає наявність сексуальної освіти на початок сексуального життя. Одне з таких досліджень каже нам, що вік початку статевого життя не почнеться раніше через належну сексуальну освіту в дитинстві. А й навпаки, може дати більше розуміння теми сексу, і через це підліток вступить до інтимних стосунків обдумано, та пізніше однолітків. [18] Також хочеться додати що від наявності статевої освіти залежить факт захищеності статевого акту, що знижує ризик небажаних вагітностей а також ІПСШ. [21]

Наступну причину – скутість, ми уже розібрали у пункті 1.1, тому її причину ми уже знаємо. У такому випадку батькам не залишається нічого іншого, як переступити через себе, заради благополуччя власних дітей.

Інша проблема, яка виникає у батьків, а особливо батьків дітей молодшого шкільного віку – «зарано». У віці 6-7 років дитина вперше йде до школи, та стикається з великою кількістю інформації, яка іде від вчителів а також від однолітків. У цьому віці, школяр, ще не має критичного мислення, і не може виокремити правдиву інформацію від брехні. Тому дуже важливо уже в цьому віці дитині донести основну

інформацію щодо її тіла, персональні межі та теми «звідки беруться діти». Також вік до 12, характеризується великою кількістю комплексів, через початок пубертатного періоду. Дитина має володіти інформацією, про те що у кожного зміни відбуваються індивідуально, і що не потрібно переживати якщо у когось вони вже розпочались, а у неї - ні. [19]

Останній 4 пункт є дуже важливим. Така ситуація може найчастіше відбуватися у батьків з дітьми саме підліткового віку. У цей період відносини у сім'ї переживають певний період «накалки», під час якого батьки повинні бути обережними у спілкуванні. Адже діти у цьому віці характеризуються своєю радикальністю, та протистоянням батькам.

Задля покращення ситуації у родині можуть допомогти бесіди, перед якими можна порекомендувати певні методики. Щоб дізнатися про стан у родині. Однією з таких є опитувальник Е.Шафера «Поведінка батьків і ставлення підлітків до них». Опитувальник допоможе вивчити установки, поведінки та методи виховання зі сторони підлітка, як він їх бачить. Він базується на 5 шкалах: позитивного інтересу, директивності, ворожості, автономності та непослідовності. [20] Отримані результати допоможуть батькам обрати індивідуальний підхід до дитини, задля гарного засвоєння нею інформації, та порад, у тому числі і щодо інтимного життя.

Ключовими факторами, які впливають на розмови щодо сексуальності є – відкритість, близькість, тепло та підтримка батьків. Задля ефективності таких розмов також потрібно підбирати інформацію по віку, а також самим батькам потрібно контролювати свої емоції, не переживати, та перед цим оволодіти достатньою кількістю якісної інформації яку саме вони і будуть доносити дітям. На підлітків також дуже великий вплив має ситуація у родині, її згуртованість та відносини чоловік-жінка. [21]

Можна побачити, що більше розмов на тему статевого становлення проводилися саме з доньками, проте в контексті заборони. Задля уникнення небажаних вагітностей, батьки часто агресивно розповідають про секс. Це викликає у дівчат негативне ставлення до нього, і навіть під час захищеного статевого акту їх можуть супроводжувати тривожні думки, «а що якщо я завагітнію?». Таку заборону не застосовують до хлопців, що зумовлює появу гендерних стереотипів, що мати багато сексуальних партнерів для дівчини не припустимо. Це знецінює весь процес отримання задоволення від сексу для жінок загалом.

Також можна побачити, що більший відсоток розмов на тему сексу, проводять саме матері. І часто самим дітям хочеться підтримки саме від них, так як тато може не так зрозуміти, накричати, а мати завжди допоможе та підтримає. Також матері починають обговорення тем сексуального характеру з дітьми у більш ранньому віці, та бувають більш впевнені у їх користі. [21]

Проте не потрібно знецінювати ефективність статевої освіти саме хлопчикам. Не дивлячись на те що вони не можуть завагітніти, вони можуть оплодотворити когось іншого, а також зіткнутися з ІПСШ. Як хлопчикам так і дівчаткам, потрібно розповісти не лише про такі хвороби як ВІЧ, а й про ті які неможливо помітити навіть під час статевого акту, це може бути гепатит, хламідіоз, гонорея та багато інших. Більшість з яких ніяк не виявити «на око», тому потрібно вводити до норми те що, перед статевим актом партнери, окрім того що будуть використовувати засоби захисту, будуть обмінюватись результатами аналізів, задля того, щоб не ставити своє життя під загрозу.

Хочеться окрему увагу приділити тому відсотку батьків, які вважають що говорити дітям про секс не потрібно, так як вони все самі

взнають через інтернет. По-перше, хочеться звернути увагу на те, що якщо дитина, особливо у період початкової школи просто заугулить слово «секс» він не знайде жодної інформації, про те що таке секс, все що він побачить це посилання на порнографічні сайти. Що аж ніяк не є найкращим першим враженням про цей процес.

Дослідники Австралії, та Нової Зеландії, говорили що порнографія є вдалим кроком у сексуальному просвітництві дітей, так як вони зможуть побачити статеві органи, і те як по різному вони можуть виглядати.

Проте на це знайшлося багато негативних відкликів. Так як порнографічні матеріали аж ніяк не призначені для очей більш молодшого відсотка населення. Також не новою є те, що порнографічні матеріали призводили до породження комплексів як у дівчат так і у хлопців підліткового віку. [22]

Проглянувши велику кількість досліджень, ми не можемо заперечувати факт позитивного впливу сексуального просвітництва на дітей. Батьки повинні контролювати в першу чергу власну поведінку вдома, так як виступають головним прикладом для наслідування. Можна виділити такі окремі поради для батьків:

- вони повинні проявляти турботу та емпатію до дітей;
- демонструвати дітям, що сексуальність є невід'ємною частиною життя, і цього не потрібно соромитись;
- на власному прикладі показувати нормальні стосунки «чоловік-жінка»;
- бути добре інформованими на тему сексу;
- ставитись з розумінням до поглядів дітей, не принижувати;
- пропонувати їм свою допомогу, у вирішенні проблем. [24]

Отже, усе своє життя, людина розвивається, і кожен етап цього довгого процесу є дуже важливим. Якщо у молодшому шкільному віці, діти не проявляють високої сексуальної активності, це не означає що у їх свідомості не виникає питань на цю тему. Батьки повинні вчасно надавати їм потрібно інформацію, яка буде допомагати правильно розвиватись, аби уникнути комплексів та проблем у подальшому сексуальному житті. Не потрібно забувати про те, що сексуальна освіта полягає не лише в висвітленні теми інтимних стосунків, а також в тому щоб дитина ще з малечку розуміла власні кордони, та кордони інших, правильно сприймала власне тіло, що воно не повинно бути ідеальним, що таке період статевого дозрівання і була до нього готова, і звичайно які можуть бути наслідки не захищеного сексу.

Розділ II. Емпіричне дослідження стану близькості в сім'ї, та відкритості на теми сексу.

2.1. Процедура, методи та методики дослідження.

Метою роботи можна виділити аналіз сімейних взаємовідносин, та ставлення батьків до теми секс просвіти. Робота проводилася на батьках та дітях двох вікових груп, молодший шкільний та підлітковий вік. На такому порівнянні цих категорій, ми зможемо побачити ситуацію взаємин з дітьми у родині, відкритість батьків до інтимних розмов, та думку самих дітей, щодо сексуальних відносин.

Наше дослідження включало в себе такі етапи як: підготовка, проведення дослідження та обробка даних.

Під час першого етапу ми встановили мету дослідження, підібрали необхідну методику та створили власні анкети для школярів, та їх батьків. Другий етап, заключається в безпосередньому проведені методик дослідження. Нашою головною методикою була методика Е.Г.Ейдемільера та В.В.Юстицькіса «Аналіз сімейних взаємовідносин», яка допомагає визначити яким шляхом батьки виховують свою дитину. Вона включає в себе 11 шкал: гіперпротекція; гіпопротекція; потурання; ігнорування потреб дитини; надмірність вимог-обов'язків дитини; недостатність вимог-обов'язків дитини; надмірність вимог-заборон; недостатність вимог-заборон; надмірність санкцій; мінімальність санкцій; нестійкий стиль виховання.

Після цього, ми можемо зрозуміти чим керуються батьки при тому чи іншому методі виховання, за допомогою наступних 9 шкал: розширення сфери батьківських почуттів; вподобання в підлітку дитячих рис; виховна невпевненість батьків; фобія втрати дитини; нерозвиненість батьківських почуттів; проекція на дитину власних рис; винесення конфлікту між подружжям у сферу виховання; перевага чоловічих рис; перевага жіночих рис. Ці шкали відносяться до індивідуальних проблем батьків, які вони вирішують за рахунок дитини.
[25]

Цей тест призначений для батьків, у нашій роботі ми використали два варіанти цієї методики, опитувальник для батьків дітей у віці від 3 до 10 років, та опитувальник для батьків підлітків у віці від 11 років до 21-го.

У нашому дослідженні, було задіяно 30 батьків дітей молодшого шкільного віку, та 30 батьків дітей підлітків. Процедура проведення роботи є доволі простою. Батькам роздається текст опитувальника та

бланк відповідей. Перед початком роботи, усі батьки були ознайомлені із інструкцією та метою. Також було додано, що тест є абсолютно анонімним, слідувало зазначити лише власну стать та вік. Опитувальник складається зі 130 питань, кожне з яких має мати відповідь. Якщо опитуємий батько/мати згоден із твердженням, у бланці для відповідей номер цього питання він обводить в кружечок, якщо повністю не згоден – закреслює, а якщо важко дати відповідь ставить знак питання.

По закінченню роботи, усі відповіді були кількісно оброблені. Бланк з відповідями побудований таким чином, що номери відповідей які відносяться до однієї шкали, розміщені в одному рядку. Для підрахунку балів по кожній шкалі необхідно підрахувати число обведених номерів у відповідному рядку. Є такі шкали, назви яких додатково підкреслені (наприклад гіперпротекція) у такому випадку потрібно додати число балів по додатковій шкалі. Якщо кількість балів досягає, або перевищує діагностичне значення це свідчить про особливість стилю виховання. Якщо їх нараховується декілька, слід звернутися до таблиці «Діагностика типів негармонійного сімейного виховання» для встановлення конкретного типу сімейного виховання, який домінує в родині.

Інструкція до опитувальника, питання та бланк відповідей подається в додатку 1.

З метою більш глибокого опанування інформацією, було використано також ще дві анкети, які були власно складені. Першою анкетною є короткий опитувальник для батьків, щодо ставлення сексуального просвітництва дітей. Він складається з 10-ти питань, та уже поданими варіантами відповідей.

Вибірча група складалась з тих самих батьків, що проходили й першу методику. Для батьків обох вікових груп був наданий один і той

самий зміст анкети. Складена анкета, базується на деяких питаннях з методики Айзенка «Опитувальник установок до сексу». [26] Перед проведенням роботи дорослі були ознайомлені з метою та інструкцією щодо роботи, а також оголошені про те що усі опитування є анонімними, вказується лише вік та стать. Батькам був виданий текст опитувальника, на якому вони одразу і писали свої відповіді. Під кожним питанням є від 2 до 5 варіантів відповіді, в залежності від питання, і ту відповідь з якою опитувач є згідний, він обводить кружечком.

Після закінчення роботи усі відповіді були кількісно та якісно оброблені.

Інструкція до опитувальника, питання та варіанти відповідей подається в додатку 2.

Останньою використаною анкетною, є 10 незакінчених речень для дітей та підлітків, щодо розуміння сексуальних стосунків. Ця анкета відрізняється від попередніх методик, так як у ній ми безпосередньо взаємодіємо з дітьми та підлітками. Вибірча група складається з 30 дітей молодшого шкільного віку, та 30 дітей підліткового віку. Анкета є однаковою для усіх.

Дитині надається бланк на якому буде перелічено 10 речень, у яких немає кінцівки, або пропущені слова. Метою роботи є - індивідуальне заповнення пробілів, у якій буде показане ставлення до певного твердження, власна думка, та отриманий досвід.

Перед початком опитування, усі були ознайомлені з метою роботи, та інструкцією. Усі бланки заповнюються анонімно, вказується лише вік та стать. По закінченню роботи, усі відповіді піддалися кількісній та якісній обробці.

Інструкція до опитувальника, та незакінчені речення подаються в додатку 3.

2.2. Аналіз відношення дітей та батьків до теми сексу

Перша частина роботи полягає в двох анкетах, одна для батьків а одна для дітей молодшого шкільного та підліткового віку. Робота з ними, дає змогу пояснити взаємовідношення ставлення дітей до сексу, та те як самі батьки відносяться до цієї теми.

У дослідженні брали участь 30 дітей молодшого шкільного віку та 30 дітей підліткового віку, та відповідна кількість батьків.

Перша анкета яка була складена для батьків полягала у глибокому вивченні ставлення батьків до теми сексу, та сексуальної освіти дітей (Рис. 2.1). Батькам було запропоновано 10 питань, з уже підготовленими варіантами відповідей.

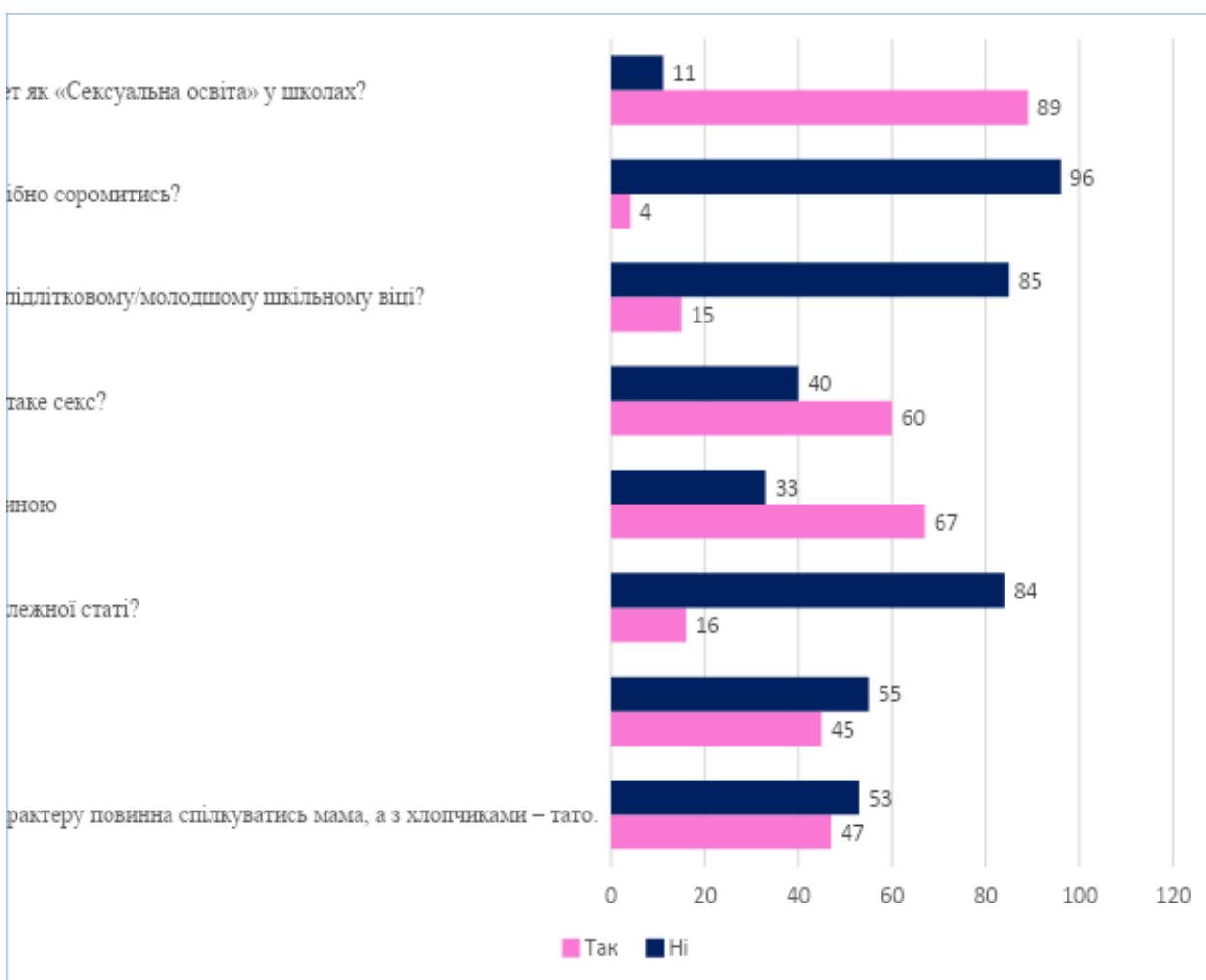

Рис. 2.1. Відповіді батьків на анкету щодо статевої освіти

Першим розглянутим питанням було ставлення до введення статевої освіти у школах, можна побачити що більшість, а саме 89,8% опитуваних виступили ЗА введення таких занять, інші ПРОТИ. Провівши певний кількісний аналіз, можна провести паралель що 70% батьків які проти статевої освіти, входять до більш старшої вікової категорії (50+).

З цього питання витікало наступне, у яких класах доцільно вводити заняття секс просвіти, половина висловила за те, що вони необхідні в усіх класах, 22,7% за введення в середній школі, 15,9% у старшій та 6,8% у початковій. Можна одразу окреслити те, що більшість батьків можуть не правильно трактувати головні завдання таких уроків у школах, адже на них розповідають не про секс, а про методи контрацепції, власні кордони дитини, та те як будувати здорові відносини.

Далі ми згрупуємо два питання з анкети, а саме питання чи соромляться батьки теми сексу та питання чи почуваються вони комфортно з людьми протилежної статі. Той малий відсоток людей який відповів що тему сексу потрібно замовчувати відповіли стверджувально на питання про скутість з протилежною статтю. Це свідчить про загальний інтровертивний стан людини.

Наступне питання звучало так «Чи отримували Ви належну сексуальну освіту в дитинстві?», на це питання ми отримали аж 86% відповідей які свідчать про її відсутність. Це також є підтвердженням інформації щодо табування усього зв'язаного з сексом на території СРСР.

Одним із самих цікавих питань є те, чи розповідають самостійно батьки дітям про теми інтимного характеру. Тут голоси максимально розділилися. Аж 59% батьків розповідають своїм дітям про секс – це більше половини батьків і можна бачити що такий показник є доволі непоганим і за більшого поширення інформації про статеву освіту цей відсоток надалі зростатиме. Що ж на рахунок тих 41%, то можна побачити, що більшість з них є батьками

дітей початкової школи і з наступного питання можна зрозуміти що вони замовчують певні питання через те що вважають своїх дітей замалими (42.9%). Проте, якщо перевірити інформацію про вік їх дітей, то можна побачити, що більшість з них є підліткового віку. Це свідчить про повну необізнаність батьків щодо базової інформації якою повинна володіти дитина у різні роки життя. У дівчат у віці 12 років вже на повну починається період статевого дозрівання, проте за відсутності інформації та підтримки зі сторони батьків вони можуть стикнутися з великою кількістю незручностей. Наступний відсоток батьків - 33,3% - відповіли що не спілкуються з дітьми на ці теми через власну необізнаність, тобто вони скоріш за все розуміють важливість цієї теми проте через відсутність власної статевої освіти не можуть передати певний досвід далі. Останнім варіантом відповіді було «не бачу сенсу розповідати адже вони все дізнаються від однолітків», так відповіли 23.8% батьків що є доволі великою цифрою. Якщо аналізувати глибше, можна побачити таку відповідність, з тих батьків які обрали цей варіант відповіді 80% з них мали перший секс незахищений, але ще цікавішим є те, що 60% з них відповіли що не задоволені станом відносин з дитиною.

Наступним кроком була анкета для школярів. Вона представляла собою десять незакінчених речень які мали доповнити самі діти. Хочемо зазначити той факт, що спочатку була створена анкета з іншими питаннями. Вони були змінені так як більшість батьків вважали їх занадто відвертими та не доречними для обраної вікової категорії. Вже з цього можна побачити рівень скутості батьків так як анкета не несла у собі ніяких питань які мали непристойний характер. У ній були такі питання як: що таке незахищений секс, та які можуть бути його наслідки. Анкета була змінена і ці питання були замінені на наступні (Рис.2.2).

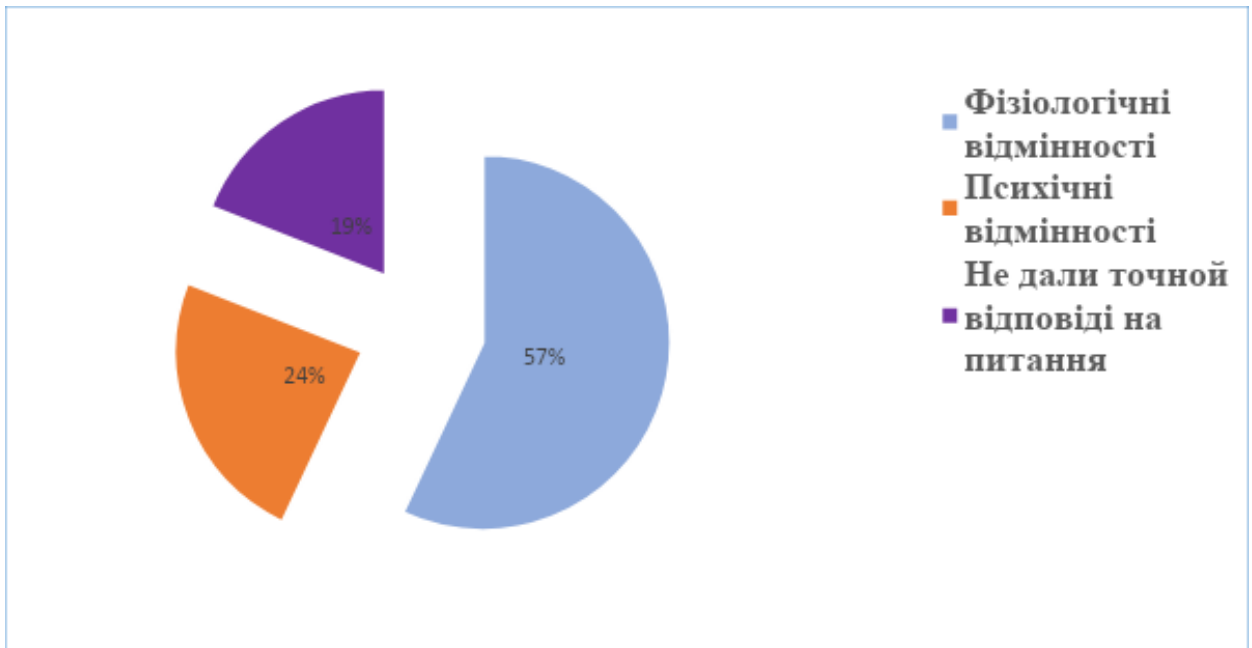

Рис.2.2. Відповіді респондентів на питання «Основні відмінності хлопців від дівчат»

Більшість вказали у відповіді певні фізіологічні відмінності, такі як статеві органи, наявність певних вторинних статевих ознак тощо. Той відсоток 24% що вказали на психічну різницю, писали так «дівчата розумніші; різні думки; відношення до життя» тощо, можна прослідкувати що більшість цих відповідей дали саме дівчата. Це вказує не лише на необізнаність дівчат, а й на те, що в першу чергу вони помічають саме емоційну різницю між статями.

Останній 19% включають в себе пусті відповіді, а також певного чину не до кінця сформульовані. Наприклад, було декілька відповідей «у дівчинки дирочка у хлопчика палочка» вони усі були отримані від хлопчиків віком 12+. Це можна було би вважати певного виду нормою, якби вони були залишені дітьми молодшого шкільного віку, проте для підліткового віку такі відповіді є зовсім неадекватним проявом.

Наступне питання було пов'язане із стосунками дитини у сім'ї (Рис.2.3).

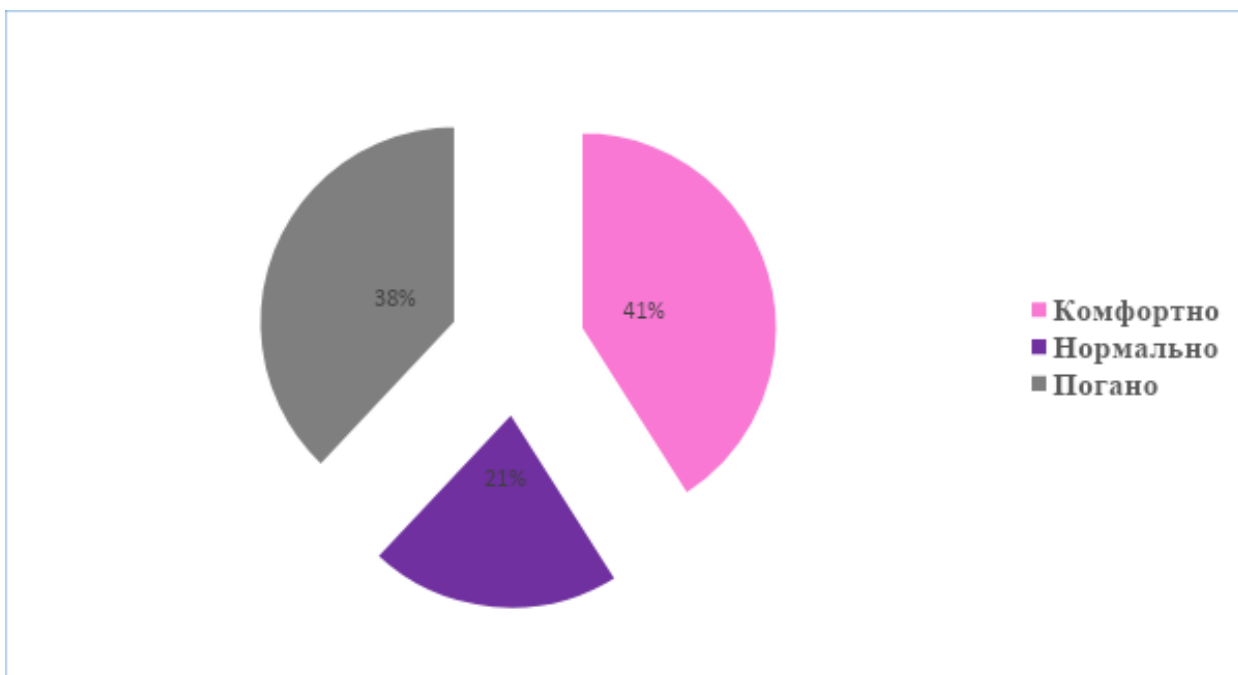

Рис. 2.3. Відповіді респондентів на питання «У сім'ї я відчуваюся»

На даній діаграмі можна побачити ситуацію у родині. Ми бачимо що відсоток дітей які відчуваються некомфортно у сімейному колі займає майже половину статистики. Проглянувши відповіді можна зрозуміти що більшість з них є підлітками, що може певним чином пояснити почуття відстороненості у родині. З цього і витікає факт відсутності сексуальної освіти у сім'ї, адже якщо у родині взагалі не можуть побудувати позитивну атмосферу підтримки, то що можна говорити про розмови на тему сексу.

Наступне речення яке було запропоновано підліткам та дітям звучить наступним чином «Якщо мене буде обіймати людина і мені це буде неприємно, я...». Більше половини, а саме 64%, відповіли що вони б сказали що це неприємно та відійшли б; 20% що відштовхнули та могли б навіть вдарити цю людину і 16% відповіли що вони б всерівно терпіли цю неприязнь. Цей відносно малий відсоток, проте саме ці діти можуть потрапити до того відсотка які стикалися з певними фізичними

домаганнями. В них погано прокладені особисті кордони, і почуття інших або певний страх вартують більше власного комфорту.

Що таке статеве дозрівання? Це питання краще всіх може охарактеризувати рівень знань дітей та підлітків. Адже статеве дозрівання, це є саме тією темою яка не уникне нікого. Кожен хлопчик та дівчинка одного дня прокинуться та відчують певні фізіологічні зміни, і найбільшою підтримкою для них у цей момент буде базове знання та розуміння того, що відбувається (Рис.2.4).

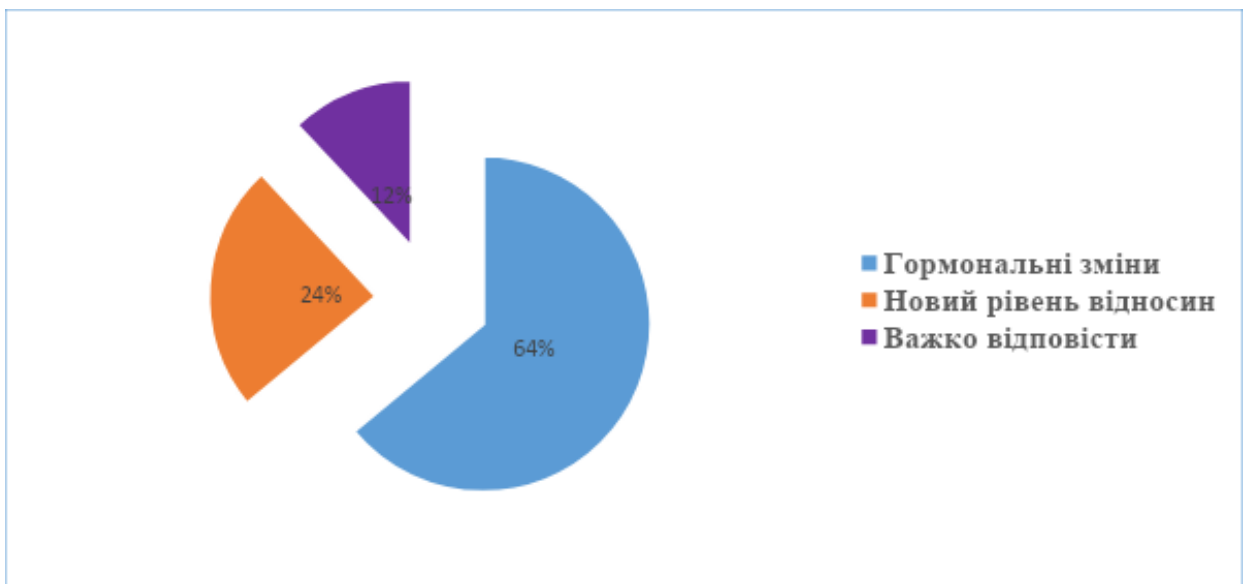

Рис. 2.4. Відповіді респондентів на питання «Статеве дозрівання це ...»

Ми можемо побачити що 24% опитуваних вважають що статеве дозрівання це певний момент виходу на новий етап у відносинах, більшість з цих відповідей була написана дівчатами. Такі відповіді можуть бути наслідком впливу кіно-культури, адже у багатьох фільмах діти можуть спостерігати що саме у підлітковому віці головні герої вступають у повноцінні відносини, та стикаються з першим коханням.

Рухаючись далі, у нас є питання «для мене любов це» тут найбільшою різницею між відповідями можна виділити те, що більш

молодші опитувані дали відповідь одним словом – 28% - вони охарактеризували любов такими словами як: повага, розуміння, турбота. Інші 72% давали широку чітку відповідь, по багатьом з яких можна прослідкувати власний досвід дітей та навіть стан відносин у родині. Багато підлітків написало, що любов для них це не просто почуття «метеликів в животі» це взаємоповага, здатність йти один-одному на зустріч.

Відповіді респондентів на питання «Якщо мій друг/подруга буде розповідати мені про свої стосунки, я...» розподілилися наступним чином (Рис.2.5).

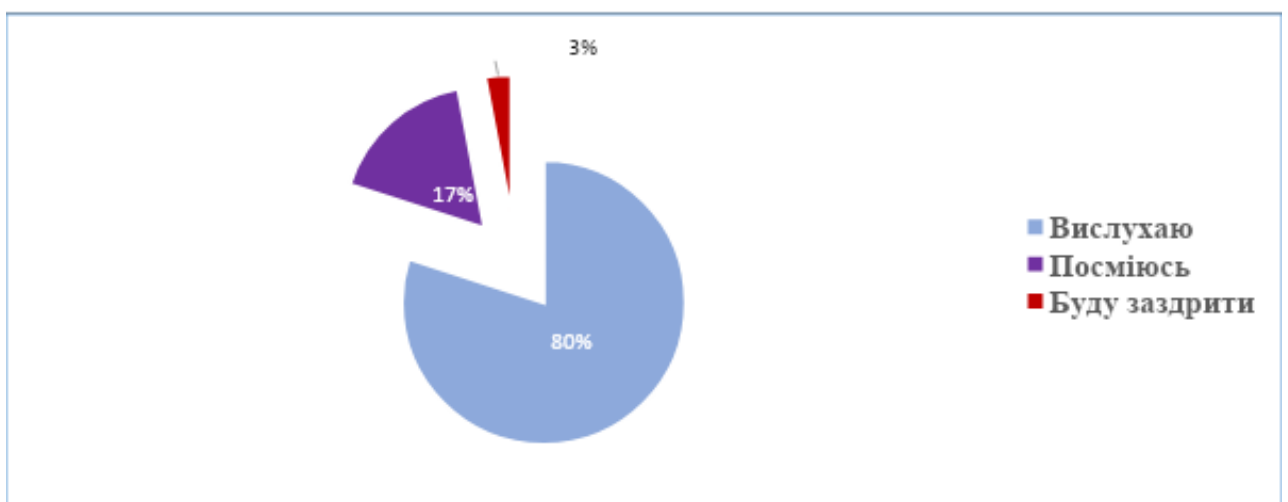

Рис. 2.5. Відповіді респондентів на питання «Якщо мій друг/подруга буде розповідати мені про свої стосунки, я...»

Якщо провести аналіз ще глибше, можна поділити відсоток відповідей «вислухаю» ще на два критерії. 59% будуть слухати але ніякої зацікавленості вони відчувати не будуть, а інші 31% із задоволенням вислухають свого друга або подругу та навіть дадуть декілька порад якщо на те буде причина.

Досить несподіваними виявилися відповіді респондентів на питання «Звідки беруться діти, саме те як розповідали батьки» (Рис.2.6).

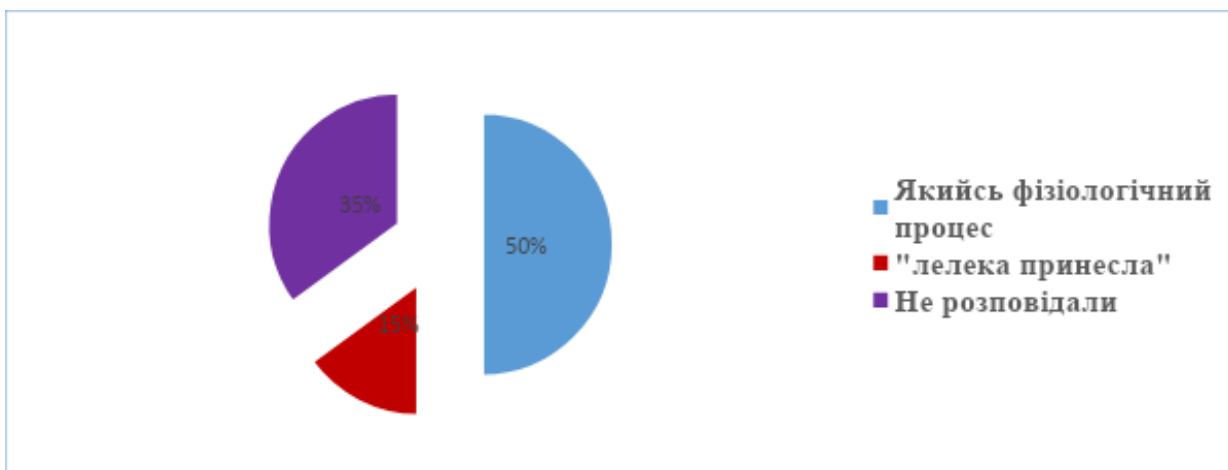

Рис. 2.6. Відповіді респондентів на питання «Звідки беруться діти, саме те як розповідали батьки».

Половина опитуваних відповіли доволі чітко, 70% поділились, що батьки говорили, що коли мама й тато люблять один одного у мами в животик у з'являється дитинка; 30% батьки пояснювали безпосередньо через статевий акт. Ми можемо прослідкувати велику частину відповідей «не розповідали» і якщо прослідкувати відповіді, більшість з них надійшли від підлітків які відчують певний дискомфорт у родині. Останні 15% були надані переважно дітьми молодшого шкільного віку.

Останні питання які були надані дітям та підліткам включали в себе інформацію щодо того з ким вони можуть поділитися певними інтимними таємницями та хто є хнім прикладом для наслідування. Більшість вказали що саме з друзями вони можуть у відкриту говорити про свої відносини – 41%-що є доволі зрозумілим. Окрему увагу привертають 37.5% які відповіли що можуть вільно розмовляти з усіма окрім батьків. Це може говорити не лише про сором'язливість, а й про негативний стан у родині. Підліток або дитина може боятися бути засміяним та навіть наказаним за питання на теми інтимного характеру через надто строгість батьків.

Проте в питанні прикладу для наслідування перше місце розділили батьки й наставники/знаменитості по 36 та 35 відсотків відповідно. Багато

відповідей висловили велику повагу до родичів які займаються улюбленим ділом і саме цим певним чином мотивують рухатись вперед. Більша частина тих хто обрали якихось знаменитостей як приклад є в основному підлітками. Ті відсотки що залишилися зайняли 16% «я сам собі приклад» та 13% «ніхто». Ми бачимо що найбільшу роль відіграє сім'я що вказує на те, що родина повинна показувати правильний приклад відносин та створювати атмосферу взаємоповаги задля кращого життя дітей.

Можна побачити взаємозв'язок між тим як батьки відносяться до сексу та те як вони самі росли і дізнавались про цей фізіологічний процес та те, як і коли вони розповідають про статеві відносини своїм дітям. Це є дуже важливим етапом дорослішання, і щоб уникнути різні типи дитячих травм батьки повинні вірно та вчасно розповідати своїм дітям про статеве дозрівання та відносини. Адже можна побачити що доволі значущий відсоток дітей, у віці старше 12 років не можуть дати бодай приблизну характеристику процесу статевого дозрівання та основні відмінності чоловік від жінок. Це може привести за собою велику кількість проблем у подальшому житті підлітків.

2.3. Аналіз сімейних відносин згідно опитувальника АСВ для батьків.

У дослідженні брали участь 15 батьків дітей молодшого шкільного віку та 15 батьків дітей підліткового віку. Опитувальник був наданий батькам відповідно до віку їх дітей. Цей опитувальник дає нам змогу розібратися у тому як саме батьки виховують своїх дітей. Це проводиться за допомогою 20 шкал. Перші 11 з них вимірюють порушення процесу виховання, для прикладу це може бути гіперопіка або ігнорування потреб дитини. Інші 9 шкал, відносяться безпосередньо до особистісних проблем батьків, які вони вирішують через дитину, наприклад проекція на дитину власних небажаних рис.

Підрахувавши усі відповіді батьків можна скласти певну статистику, яку шкалу як часто обирали батьки у своїх відповідях (Рис.2.7).

На цьому рисунку можна прослідкувати яких типів виховання більш та менш за все дотримуються батьки. Більше всього батьки використовують такий стиль як гіперпротекція, тобто гіперопіка. При такому стилі виховання батьки приділяють максимум сил та часу вихованню своїх дітей. Цим можна пояснити попередні відповіді, а саме те чому близько 90% батьків висловились «ЗА» введення занять статевого виховання в школах. Так як гіперопіка не лише включає в себе постійний нагляд за дітьми та тотальний контроль, а також те, щоб вони були в повному комфорті та безпеці. Цим батьки проявляють свою стурбованість не лише статевим життям, а й взагалі благополуччям власних дітей. (рис. 2.7.)

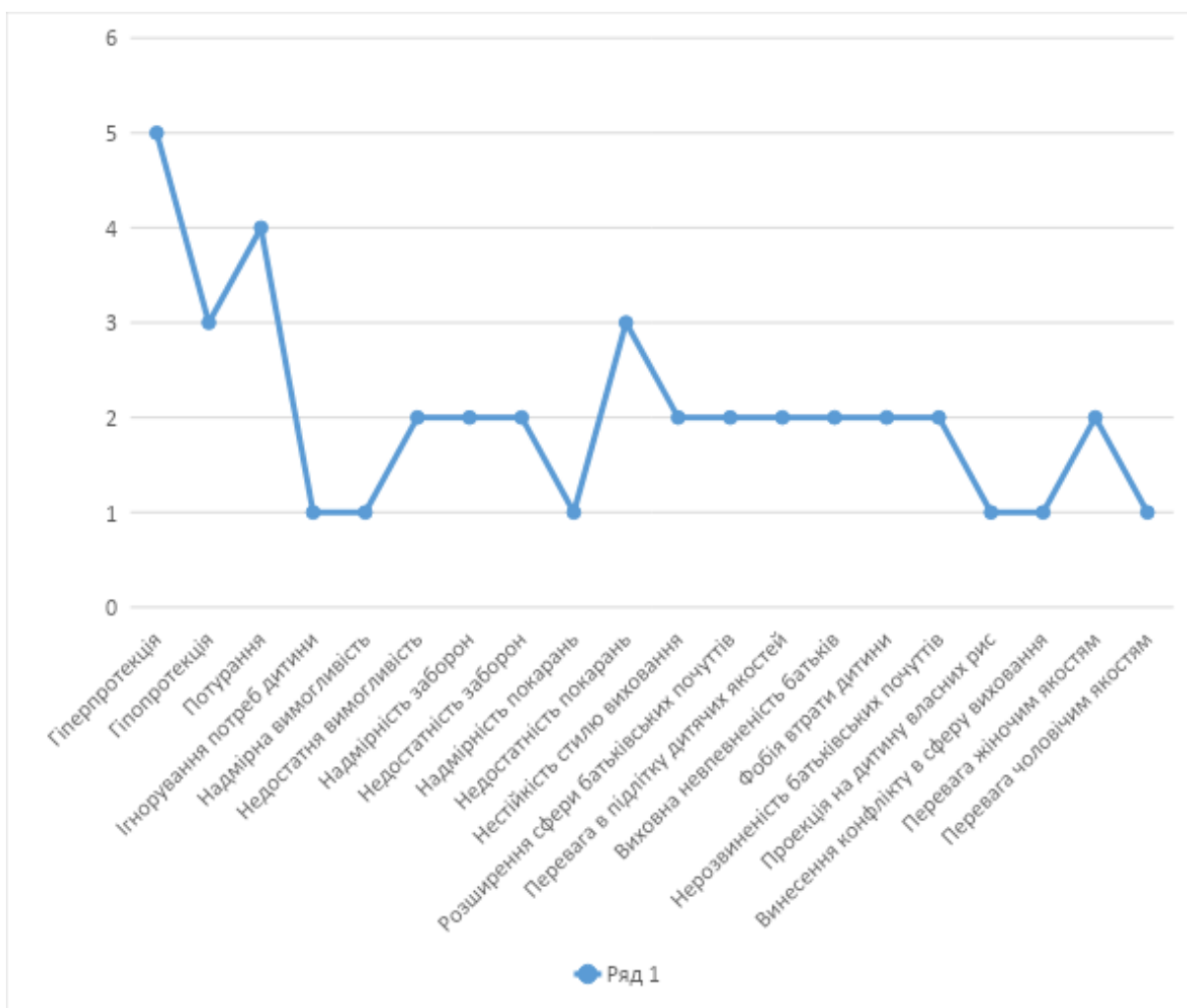

Рис. 2.7. Результати опитувальника АСВ.

Певне підтвердження цьому також є шкала «Потурання». Такі батьки визнають бажання своєї дитини еталоном та завжди намагаються повністю задовільнити усі її бажання. Часто таке «підкування» про дитину може свідчити про несвідоме проектування на дітей власного неприємного досвіду, вони певним чином хочуть замістити це незадоволення за рахунок виховання дітей. Це також вказує на відсоток батьків які не отримували належну сексуальну освіту під час власного статевого дозрівання (86%). Певна кількість з них зіткнулась з певними проблемами через своє незнання: небажана вагітність, ЗПСШ, та ін. Вони навчились на помилках своїх батьків, та хочуть щоб їх власні діти росли в повному розумінні усіх фізіологічних процесів.

Якщо звернути увагу на ті стилі які використовуються найменше, у цьому списку можна побачити такі стилі як: ігнорування потреб дитини; надмірна вимогливість; надмірність покарань; проекція на дитину власних рис та винесення конфлікту в сферу виховання. Це вказує на лояльність більшості батьків щодо їх дітей. Вони не звертаються до таких прийомів як уникнення дитячих потреб, або перенос власних мрій які вони не змогли досягти на дітей.

Згідно цих результатів, можна побачити те, що батьки роблять кроки на зустріч розумінню та допомозі дітям. У більшості встановлені гарні сімейні відносини, та рідко зустрічаються випадки негативного батьківського впливу. Якби не проблема у власній не обізнаності батьків, ще більший відсоток батьків буде розповідати своїм дітям про те, що таке статеве дозрівання, секс та інше. Усі батьки прагнуть до щасливого майбутнього дітей, тому самі прагнуть до того аби вони розумілися на темах що стосуються статевої освіти. Якщо батьки будуть дізнаватися більше інформації з провірених джерел, або проходити спеціальні курси зі статевої освіти, це їм допоможе глибше та точніше розуміти цю тему, що сприятиме статево му вихованню дітей.

ВИСНОВКИ.

Отже, метою нашого дослідження був аналіз ролі батьків у сексуальній освіті дітей. У результаті виконаної роботи можна зробити наступні висновки.

1. Із нашої роботи, ми дізналися що статеве виховання є невід'ємною частиною дозрівання та соціального становлення дітей та підлітків. Під час періоду дорослішання, кожен із нас отримував якогось роду сексуальну освіту, проте різної якості. Хтось із нас дізнався вперше що таке секс у 1 класі від старшокласників, а хтось від батьків з наявністю достовірної інформації. Потрібно пам'ятати, що першим та найкращим порадиником для дитини є її батьки, і саме вони мають бути найпершими з чийх уст їх діти почують слово секс.

2. Ми розглянули основну причину табування теми сексу та всього з ним зв'язаним, і побачили, що це є наслідком пострадянського менталітету батьків. Так як в «союзі сексу не було» то вони і надалі цураються цієї важливої теми. Проте зараз, що можна побачити і по результатам нашого дослідження, все більше й більше батьків вважають що сексу не потрібно соромитись, і про нього потрібно розповідати дітям чи то самотійно, чи то на заняттях зі статевого виховання. Це надає сприятливе підґрунтя для подальшого розвитку статевого виховання в Україні.

3. Результатом нашого дослідження, ми встановили, що якщо батьки не отримували належної статевої освіти під час власного дозрівання, то вони мають схильність до ніяковіння перед питаннями на цю тему, а особливо якщо розповідати про це власним дітям. Також через відсутність

власних знань, вони не можуть надати чіткі та достовірні факти своїм дітям. Така поведінка веде до того, що школяр буде самостійно шукати джерела інформації з яких дізнатися про те що його цікавить. Проте ніколи не можна бути на 100% впевненими, що та інформація яка потрапить у коло зору дитини не завдасть їй ще більшої моральної та навіть фізичної шкоди. Так само як батьки навчили дітей ходити, тримати ложку в руках, розмовляти – вони ще з малечку повинні приділяти увагу статевого вихованню своїх дітей.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. А.Айвазян, І.Кравцова, Н.Красильникова «Секс в СРСР» - 2015
2. Баркова Софія Михайловна ОТНОШЕНИЕ К ДЕТСКОЙ СЕКСУАЛЬНОСТИ У МУЖЧИН И ЖЕНЩИН В ПЕРИОД РАННЕЙ ВЗРОСЛОСТИ Санкт-Петербург – 2015
3. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь – справочник по психодиагностике
4. Васильченко О.М. В 19 Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально- методичне видання / О.М. Васильченко – К.: 2012. – 96 с.
5. Доморацкий В. А. Медицинская сексология и психотерапия сексуальных расстройств. - М.: Академический Проект; Культура, 2009. - 470 с. - (Психотерапевтические технологии).
6. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. – М., 1996.
7. Карл Густав Юнг. Психологические типы Перевод: Софія Лоріє (под ред. В. Зеленского), Спб.:Азбука, 2001
8. Келли Г.Ф. Основы современной сексологии - 2000
9. Михайло Карпов «Ми навіть не розуміли що це» - 2020
10. Правило нижнего белья Council of Europe Conseil de l'Europe
11. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. — К., 2014. — 136 с
12. Шульгина Е.В. Сексуальное образование и возраст сексуального просвещения в западной социологии
13. ЯКУБОВА Л.А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ
14. Adler, P. A., Kless, S. J., & Adler, P. (1992). Socialization to gender roles: Popularity among elementary school boys and girls. *Sociology of Education*, 65(3), 169–187
15. Agmo Anders, Functional and dysfunctional sexual behavior 2007
16. Cath Hakanson- My Kid Needs to Know What? An Age By Age Guide to Sex Education – 2019

17. Childhood Phases of Maturity: Sexual Developmental Psychology by Ernest Borneman (1994-08-19)
18. Doug Kirby's contribution to the field of sex education Leslie M. Kantora, Lori Rollerib & Katherine Koliosa Published online: 28 Jul 2014
19. International Technical Guidance on Sexuality Education The rationale for sexuality education Volume I – 2009
20. Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1948). Sexual behavior in the human male.
21. Porn and sex education, porn as sex education Kath Albury March 2014
22. Sex education: Talking to your school-age child about sex -By Mayo Clinic 2019
23. Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality William Simon, John Gagnon Transaction Publishers, Dec 31, 2011
24. Sexual survey: a cross-cultural perspective Kinsey et al., 1953; Janus & Janus, 1993; Lauman, Gagnon et al., 1994
25. Shetty, P. Kowli S, Patil V. (2000). Attitude Of Mother Towards Sex Education Of Adolescent Girls, E-Jurnal Regional Health, Vol. 3, No. 56-57, 2000.
26. The Social Organization of Sexuality SEXUAL PRACTICES IN THE UNITED STATES EDWARD O. LAUMANN, JOHN H. GAGNON, ROBERT T. MICHAEL, AND STUART MICHAELS 1994

ДОДАТОК 1

Інструкція до опитувальників обох вікових груп є однаковою.

Шановні батьки! Пропонований Вам опитувальник містить твердження про виховання дітей.

Читайте по черзі твердження опитувальника. Якщо Ви загалом згодні з ними, то обводите відповідний номер. Якщо Ви загалом не згодні - закреслюєте. Якщо дуже важко вибрати, то обирайте "?". Намагайтеся, щоб таких відповідей було не більше п'яти.

У опитувальнику немає "неправильних" або "правильних" тверджень. Відповідайте так, як Ви самі думаєте.

НА ПИТАННЯ ПЕРЕД ЯКИМИ СТОЇТЬ "Ж" ЧОЛОВІКИ МОЖУТЬ НЕ ВІДПОВІДАТИ

Текст опитувальника ABC для батьків дітей молодшого-шкільного віку.

1. Все, що я роблю, я роблю заради мого сина (доньки).
2. У мене часто не вистачає часу позайматися з сином (донькою) - поспілкуватися, пограти.
3. Мені доводиться дозволяти моїй дитині те, що не дозволяють своїм дітям багато інших батьків.
4. Не люблю, коли син (донька) приходить до мене з питаннями. Краще, щоб здогадався (здогадалася) сам (а).
5. Наша дитина має більше обов'язків - догляд за собою, підтримка порядку - чим більшість дітей його віку.
6. Мою дитину дуже важко примусити зробити те, чого вона не хоче робити.
7. Було б краще, якби діти не замислювались, чи правильно поведуться їхні батьки.
8. Мій син (донька) легко порушує заборони.
9. Якщо хочеш, щоб твоя дитина стала людиною, не залишай безкарним жодного її поганого вчинку.
10. Якомога менше намагаюся карати сина (доньку).

11. Коли я в хорошому настрої, я нерідко прощаю свого сина (доньці) те, за що в інший час покарав (а) б.
12. Я люблю свою дитину більше аніж любила/любив дружина/чоловік.
13. Молодші діти мені подобаються більше, ніж старші.
14. Якщо син (донька) довго впирається чи злиться, у мене буває відчуття, що я повівся (повелась) з ним (нею) неправильно.
15. У нашій сім'ї довго не було дитини, хоча ми її дуже чекали.
16. Спілкування з дітьми взагалі втомлює.
17. У сина (доньки) є риси, які дратують мене.
18. Виховання сина (доньки) було б набагато успішнішим, якби чоловік (дружина) не заважав(ла) би.
19. Більшість чоловіків легковажніші, ніж жінки.
20. Більшість жінок легковажніші, ніж чоловіки.
21. Мій син (донька) для мене — найголовніше в житті.
22. Часто буває, що я не знаю, що робить в даний момент моя дитина.
23. Якщо іграшка дитині подобається, я куплю її, скільки б вона не коштувала.
24. Мій син (дочка) нетямущий (а). Легше самому два рази зробити, ніж 1 раз пояснити йому (їй).
25. Моєму синові (дочці) нерідко доводиться (або доводилося раніше) доглядати за молодшим братом (сестрою).
26. Нерідко буває так: я кілька раз нагадую сину (дочці) про необхідність зробити що-небудь, а потім плюну і зроблю сам (а).
27. Батьки в жодному разі не повинні допускати, щоб діти помічали їхні слабкості і недоліки.
28. Мій син (донька) сам (а) вирішує, з ким йому (їй) гратися.
29. Діти повинні не тільки любити своїх батьків, але і боятися їх.
30. Я дуже рідко лаю сина (доньку).
31. Іноді я дуже суворий(а), а іноді все дозволяю дитині.

32. Ми з дитиною розуміємо один одного краще, ніж ми з чоловіком(дружиною).
33. Мене засмучує те, що мій син (донька) швидко стає дорослим (ою).
34. Якщо дитина упирається, тому що погано себе почуває, то краще все зробити так, як вона хоче.
35. Моя дитина росте слабкою і хворобливою.
36. Якби в мене не було дітей, я б досяг(ла) у житті набагато більше.
37. У сина (доньки) є недоліки, яких не вдається позбутися, хоча я наполегливо з ними борюся.
38. Часто коли я караю сина (доньку), чоловік (дружина) одразу починає дорікати мені в надмірній суворості й утішати дитину.
39. Чоловіки більш схильні до подружньої зради, ніж жінки.
40. Жінки більш схильні до подружньої зради, ніж чоловіки.
41. Турбота про дитину потребує багато часу.
42. Мені багато разів доводилось пропускати батьківські збори.
43. Прагну, щоб моя дитина була краще забезпеченою ніж інші.
44. Від товариства сина (дочки) можна сильно втомитися.
45. Мені часто доводилося доручати дитині важкі для її віку справи.
46. Моя дитина ніколи не прибирає за собою іграшки.
47. Головне, чому батьки можуть навчити своїх дітей, — це слухатися.
48. Моя дитина сама вирішує, скільки, чого і коли їй потрібно.
49. Чим суворіше ставляться батьки до дитини, тим краще для неї.
50. За характером я — м'яка людина.
51. Якщо дитині щось від мене потрібно, вона намагається вибрати момент, коли я в доброму настрої.
52. Коли я думаю про те, що колись дитина виросте і я буду їй не потрібен(на), у мене псується настрій.
53. Чим старші діти, тим важче з ними.

54. Найчастіше впертість дитини спричинюється тим, що батьки не вміють знайти до неї підхід.
55. Я постійно турбуюся про здоров'я дитини.
56. Якби в мене не було дітей, моє здоров'я було б набагато кращим.
57. Серйозні недоліки сина (дочки) не зникають, незважаючи на заходи, яких я вживаю.
58. Моя дитина недолюблює мого (мою) чоловіка (дружину).
59. Чоловік гірше розуміє почуття іншої людини, ніж жінка.
60. Жінка гірше розуміє почуття іншої людини, ніж чоловік.
61. Заради дитини мені багато від чого в житті довелося і доводиться відмовлятися.
62. Батьки, що надто багато метушаться біля своїх дітей, викликають у мене роздратування.
63. Я витрачаю на дитину набагато більше грошей, ніж на себе.
64. Не люблю, коли син (донька) щось просить. Я сам(а) краще знаю, що йому (їй) потрібно.
65. У мого сина (доньки) складніше дитинство, ніж у більшості його (її) приятелів.
66. Вдома син (донька) робить тільки те, що йому (їй) хочеться, а не те, що потрібно.
67. Діти повинні поважати батьків більше, ніж інших людей.
68. Якщо моя дитина не лягає спати тоді, коли належить, я не наполягаю.
69. Я суворіше ставлюся до свого сина (доньки), ніж інші батьки до своїх дітей.
70. Від покарань мало пуття.
71. Члени нашої сім'ї не однаково суворі із дитиною. Одні пестять її, інші, навпаки, дуже суворі.
72. Мені б хотілося, щоб моя дитина не любила нікого, крім мене.
73. Мені подобаються маленькі діти, тому я не хотів(ла) би, щоб син (донька) надто швидко дорослішав(ла).

74. Часто я не знаю, як правильно поводитися з сином (донькою).
75. Через поганий стан здоров'я сина (доньки) мені доводиться йому (їй) багато чого дозволяти.
76. Виховання дітей — важка і невдячна справа. їм віддаєш усе, а натомість не отримуєш нічого.
77. На мою дитину мало впливає добре слово. Єдине, що на неї діє, — це постійні суворі покарання.
78. Мій чоловік (дружина) намагається підбурювати сина (дочку) проти мене.
79. Чоловіки частіше, ніж жінки, діють нерозважливо, не обміркувавши можливих наслідків.
80. Жінки частіше, ніж чоловіки, діють нерозважливо, не обміркувавши можливих наслідків.
81. Я весь час думаю про дитину, про її настрій, здоров'я тощо.
82. Про дитину я часто згадую тоді, коли вона щось накоїла чи з нею щось трапилось.
83. Мій син (донька) вміє домогтися від мене того, що хоче.
84. Мені більше подобаються тихі, спокійні діти.
85. Намагаюся якомога раніше привчити дитину допомагати у хатніх справах.
86. У мого сина (дочки) мало домашніх обов'язків.
87. Навіть якщо діти впевнені, що батьки помиляються, вони мають чинити так, як їм кажуть.
88. У нашій сім'ї так заведено, що дитина робить те, що хоче.
89. Іноді найкраще покарання — побиття.
90. Багато недоліків у поведінці моєї дитини зникнуть самі собою з віком.
91. Коли дитина щось накоїть, я намагаюсь виручити її. Якщо все гаразд, я знову залишаю її у спокої.
92. Якби мій син не був би моїм сином, а я була б молодшою, то, напевно, закохалася б у нього.
93. Мені цікавіше говорити з маленькими дітьми, ніж з дорослими.

94. У недоліках моєї дитини винен(а) лише я сам(а), тому що не вмів(а) її виховувати.
95. Тільки завдяки нашим величезним зусиллям дитина залишилась жити.
96. Часто заздрю тим, хто не має дітей.
97. Якщо дати сину (доньці) волю, він (вона) негайно використає це на шкоду собі чи оточуючим.
98. Часто коли я кажу дитині одне, то чоловік (дружина) спеціально каже протилежне.
99. Чоловіки частіше, ніж жінки, думають тільки про себе.
100. Жінки частіше, ніж чоловіки, думають тільки про себе.
101. Я витрачаю на дитину більше сил і часу, ніж на себе.
102. Я погано знаю чим займається моя дитина.
103. Бажання моєї дитини для мене — закон.
- ж104. Мій син дуже любить спати зі мною.
105. У моєї дитини проблеми зі шлунком.
106. Батьки потрібні дитині лише доки вона не виросла. Потім вона дедалі рідше згадує про них.
107. Заради дитини я приніс (принесла) би будь-яку жертву.
108. Моїй дитині потрібно приділяти набагато більше уваги, ніж я можу.
109. Моя дитина вміє бути такою милою, що я їй усе пробачаю.
- ж110. Мені б хотілося, щоб син одружився тоді, коли йому виповниться 30 років.
111. Руки і ноги моєї дитини часто бувають дуже холодними.
112. Більшість дітей — егоїсти. Вони зовсім не думають про здоров'я і почуття батьків.
113. Якщо не віддавати дитині увесь час і сили, то все може погано скінчитися.
114. Коли все гаразд, я майже не цікавлюся справами дитини.
115. Мені дуже важко сказати своїй дитині “Ні”.

116. Мене засмучує, що дитина дедалі менше потребує мене.
117. Стан здоров'я моєї дитини гірший, ніж у інших дітей.
118. Багато дітей мало вдячні батькам.
119. Моя дитина не може обходитися без моєї постійної допомоги.
120. Багато часу дитина буває не вдома — у школі, у родичів.
121. У дитини дуже багато часу на ігри та розваги.
122. Крім дитини, мені ніхто у світі не потрібний.
123. У моєї дитини переривчастий і неспокійний сон.
124. Часто думаю, що надто рано одружився (вийшла заміж).
125. Усе, чому навчилася моя дитина на даний момент, вона має завдячувати тільки мені.
126. Справами дитини здебільшого займається чоловік (дружина).
127. Я не можу пригадати, коли в останнє відмовив(ла) своїй дитині в купівлі чогось.
- ж128. Мій син казав мені: “Виросту, одружуся з тобою, мамо”.
129. Моя дитина часто хворіє.
130. Сім'я не допомагає мені, а лише ускладнює моє життя.

Текст опитувальника ABC для батьків дітей підліткового віку.

1. Все, що я роблю, я роблю заради моєї дитини.
2. У мене часто не вистачає часу позайматися з дитиною чим-небудь цікавим, куди-небудь піти разом, поговорити подовше про що-небудь цікаве.
3. Мені доводиться дозволяти моїй дитині такі речі, яких не дозволяють багато інших батьків.
4. Не люблю, коли дитина приходить до мене з питаннями. Краще, щоб здогадався (здогадалася) сам (сама).
5. Наш дитина має удома більше обов'язків, ніж більшість його (її) товаришів (подруг).
6. Мою дитину дуже важко змусити що-небудь робити по дому.
7. Завжди краще, якщо діти не думають над тим, чи правильні погляди батьків.
8. Моя дитина повертається ввечері тоді, коли хоче.
9. Якщо хочеш, щоб твоя дитина стала людиною, не залишай безкарним жодного скоєного поганого вчинку.
10. Якщо тільки можливо, намагаюся не карати дитину.
11. Коли я в хорошому настрої, нерідко прощаю своїй дитині те, за що в інший час покарала б.
12. Я люблю свою дитину більше, ніж люблю (любила) чоловіка/дружину.
13. Маленькі діти мені подобаються більше, ніж великі.
14. Якщо моя дитина упирається або гнівається, у мене буває відчуття, що я вступив (а) неправильно по відношенню до нього (до неї).
15. У нас довго не було дитини, хоча ми її дуже чекали.
16. Спілкування з дітьми, дуже виснажує.
17. У моєї дитини є деякі якості, які виводять мене з себе.
18. Виховання моєї дитини йшло б набагато краще, якби мій чоловік (моя дружина) не заважав (а) б мені.
19. Більшість чоловіків легковажніші, ніж жінки.

20. Більшість жінок легковажніші, ніж чоловіки.
21. Моя дитина для мене найголовніше в житті.
22. Часто буває, що я не знаю, де пропадає моя дитина.
23. Намагаюся купити своїй дитині такий одяг, який вона сама хоче, навіть якщо вона дорога.
24. Моя дитина нетямуща. Легше самому два рази зробити, ніж раз пояснити їй.
25. Моїй дитині нерідко доводиться (або доводилося раніше) доглядати за молодшим братом (сестрою).
26. Нерідко буває так: нагадую, нагадую дитині про необхідність зробити що-небудь, а потім плюну і зроблю сама (сам).
27. Батьки в жодному разі не повинні допускати, щоб діти помічали їхні слабкості і недоліки.
28. Моя дитина сама вирішує, з ким їй дружити.
29. Діти повинні не тільки любити своїх батьків, але і боятися їх.
30. Я дуже рідко лаю дитину.
31. У нашій строгості до дитини бувають великі коливання. Іноді ми дуже суворі, а іноді все дозволяємо.
- ж32. Ми з сином розуміємо один одного краще, ніж син з чоловіком.
33. Мене засмучує те, що моя дитина швидко стає дорослою.
34. Якщо дитина упирається, тому що погано себе почуває, то краще всього зробити так, як вона хоче.
35. Моя дитина росла слабкою і хворобливою.
36. Якби у мене не було дітей, я б досяг(досягла) в житті набагато більшого.
37. У моє дитини є слабкості, які не проходять, хоча я наполегливо з ними борюся.
38. Нерідко буває, що, коли я караю свою дитину, мій чоловік (дружина) тут же починає дорікати мене в надмірної суворості і втішати її.
39. Чоловіки більш схильні до подружньої зради, ніж жінки.
40. Жінки більш схильні до подружньої зради, ніж чоловіки.

41. Турботи про дитину займають найбільшу частину мого часу.
42. Мені багато разів доводилося пропускати батьківські збори.
43. Намагаюся купити дитині все те, що вона хоче, навіть якщо це коштує дорого.
44. Якщо довго бути в суспільстві дитини, можна сильно втомитися.
45. Мені багато разів доводилося доручати моєму синові (доньці) важливі і важкі справи.
46. За мого сина (доньку) не можна поручитися в серйозній справі.
47. Головне, чому батьки повинні навчити своїх дітей, - це слухатися.
48. Мій син (донька) сам (а) вирішує, курити йому (їй) чи ні.
49. Чим суворіше батьки до дитини, тим краще для нього.
50. За характером я - м'яка людина.
51. Якщо моїй дитині чогось від мене потрібно, вона намагається вибрати момент, коли я в хорошому настрої.
52. Коли я думаю про те, що коли-небудь моя дитина виросте і я буду їй не потрібна, у мене псується настрій.
53. Чим старше діти, тим важче мати з ними справу.
54. Найчастіше впертість дитини буває викликано тим, що батьки не вміють правильно до нього підійти.
55. Я постійно переживаю за здоров'я дитини.
56. Якби у мене не було дітей, моє здоров'я було б набагато краще.
57. Деякі дуже важливі недоліки моєї дитини наполегливо виповзають, незважаючи на всі заходи.
58. Моя дитина недолюблює мого чоловіка (дружину).
59. Чоловіки гірше розуміє почуття іншої людини, ніж жінки.
60. Жінка гірше розуміє почуття іншої людини, ніж чоловік.
61. Заради дитини мені багато від чого в житті довелося відмовитися.
62. Іноді я не дізнавався(лася) про зауваження чи погані оцінки дитини тому, що не подивився(лась) у щоденник.

63. Я витрачаю на дитину набагато більше грошей, ніж на себе.
64. Не люблю, коли дитина щось просить. Я сам(а) краще знаю, що їй потрібно.
65. У моєї дитини складніше дитинство, ніж у більшості його (її) однолітків.
66. Вдома дитина робить тільки те, що йому (їй) хочеться, а не те, що потрібно.
67. Діти повинні поважати батьків більше, ніж інших людей.
68. Моя дитина сама вирішує, на що йому витрачати свої гроші.
69. Я суворіше ставлюся до своєї дитини, ніж інші батьки до своїх дітей.
70. Від покарань мало пуття.
71. Члени нашої сім'ї не однаково суворі із сином (донькою). Одні пестують його (її), інші, навпаки, дуже суворі.
72. Мені б хотілося, щоб моя дитина не любила нікого, крім мене.
73. Коли дитина була маленькою, вона мені подобалась більше, ніж тепер.
74. Часто я не знаю, як правильно поводитися з сином (донькою).
75. Через поганий стан здоров'я сина (доньки) нам доводилося в дитинстві багато чого дозволяти йому (їй).
76. Виховання дітей — важка і невдячна справа. їм віддаєш усе, а натомість не отримуєш нічого.
77. На мого (мою) сина (доньку) мало впливає добре слово. Єдине, що на нього (неї) діє, — це постійні суворі покарання.
78. Мій чоловік (дружина) намагається підбурювати сина (доньку) проти мене.
79. Чоловіки частіше, ніж жінки, діють нерозважливо, не обмірковуючи можливих наслідків.
80. Жінки частіше, ніж чоловіки, діють нерозважливо, не обмірковуючи можливих наслідків.
81. Я весь час думаю про сина (доньку), його (її) справи, стан здоров'я тощо.
82. Часто мені доводиться (або доводилось) підписуватися в щоденнику сина (доньки) за кілька тижнів одразу.

83. Мій син (донька) вміє домогтися від мене всього, що хоче.
84. Мені більше подобаються тихі і спокійні діти.
85. Мій син (донька) багато допомагає мені (вдома, на роботі).
86. У мого сина (доньки) мало обов'язків удома.
87. Навіть якщо діти впевнені, що батьки помиляються, вони мають робити так, як кажуть батьки.
88. Виходячи з будинку, мій син (донька) рідко говорить, куди йде.
89. Іноді найкраще покарання — побиття.
90. Багато недоліків у поведінці сина (доньки) зникли самі собою з віком.
91. Коли син (донька) щось накоїть, намагаюся виручити його (її). Якщо все гаразд, я знову залишаю його (її) у спокої.
- ж92. Якби мій син не був би моїм сином, а я була б молодшою, то я, напевно б, закохалася в нього.
93. Мені цікавіше говорити з маленькими дітьми, ніж з дорослими.
94. У недоліках сина (доньки) винний(а) я сам(а), оскільки не зумів(ла) його (її) виховати.
95. Тільки завдяки нашим величезним зусиллям син (донька) залишився(лася) жити.
96. Часто заздрю тим, хто не має дітей.
97. Якщо дати синові (доньці) волю, він (вона) негайно скористається цим на шкоду собі чи оточуючим.
98. Часто коли я кажу сину (доньці) одне, то чоловік (дружина) спеціально каже протилежне.
99. Чоловіки частіше, ніж жінки, думають тільки про себе.
100. Жінки частіше, ніж чоловіки, думають тільки про себе.
101. Я витрачаю на сина (доньку) більше сил і часу, ніж на себе.
102. Я мало знаю чим займається моя дитина.
103. Бажання мого сина (доньки) для мене — закон.
- ж104. Коли мій син був маленький, він дуже любив спати зі мною.
105. У моєї дитини проблеми зі шлунком.

106. Батьки потрібні дитині лише доти, поки вона не виросла. Потім вона дедалі рідше згадує про них.
107. Заради сина (доньки) я приніс (принесла) би будь-яку жертву.
108. Моєму синові (доньці) потрібно приділяти набагато більше уваги, ніж я можу.
109. Мій син (донька) вміє бути таким(ою) милим(ою), що я йому (їй) усе прощаю.
- ж110. Мені б хотілося, щоб син одружився після досягнення віку 30 років.
111. Руки і ноги сина (доньки) часто бувають дуже холодними.
112. Більшість дітей — егоїсти. Вони зовсім не думають про здоров'я і почуття батьків.
113. Якщо не віддавати сину (доньці) увесь час і сили, то все може погано.
114. Коли все гаразд, я майже не цікавлюся справами сина (доньки).
115. Мені дуже важко сказати своїй дитині “Ні”.
116. Мене засмучує, що син (донька) дедалі менше має потребу в мені.
117. Стан здоров'я мого сина (доньки) гірший, ніж у більшості його (її) однолітків.
118. Багато дітей надто мало вдячні батькам.
119. Мій син (донька) не може обходитися без моєї постійної допомоги.
120. Багато часу син (донька) буває не вдома.
121. У сина (доньки) дуже багато часу на розваги.
- ж122. Крім сина, мені ніхто у світі не потрібний.
123. У мого сина (доньки) переривчастий і неспокійний сон.
124. Часто думаю, що надто рано одружився (вийшла заміж).
125. Усе, чого досягла моя дитина дотепер (у навчанні чи в роботі), вона має завдячувати тільки мені.
126. Справами сина (доньки) здебільшого займається чоловік (дружина).
127. Закінчивши уроки, син (донька) займається тим, що йому (їй) подобається.

ж128. Коли я бачу чи уявляю сина з дівчиною, у мене псується настрій.

129. Мій син (донька) часто хворіє.

130. Сім'я не допомагає мені, а лише ускладнює моє життя.

Бланк для відповідей опитувальників обох вікових категорій однаковий.

1		21		41		61		81	
2		22		42		62		82	
3		23		43		63		83	
4		24		44		64		84	
5		25		45		65		85	
6		26		46		66		86	
7		27		47		67		87	
8		28		48		68		88	
9		29		49		69		89	
10		30		50		70		90	
11		31		51		71		91	
12		32		52		72		92	
13		33		53		73		93	
14		34		54		74		94	
15		35		55		75		95	
16		36		56		76		96	
17		37		57		77		97	
18		38		58		78		98	
19		39		59		79		99	
20		40		60		80		100	
101		107		113		119		125	
102		108		114		120		126	
103		109		115		121		127	
104		110		116		122		128	
105		111		117		123		129	
106		112		118		124		130	

ДОДАТОК 2

10 питань для батьків (ставлення до сексуального просвітництва дітей)

Перед Вами 10 питань, щодо ставлення до теми сексуальної освіти дітей. Виберіть варіант відповіді, який Вам близький. (Анкета анонімна).

1. Чи вважаєте ви необхідним, ввести такий предмет як «Сексуальна освіта» у школах? Так/Ні;
2. Якщо так, то у яких класах ця інформація буде доцільною, на вашу думку? Початкова школа/Середня школа/Старша школа/Необхідна в усіх класах, з відповідним рівнем знань на цю тему/Не потрібна взагалі;
3. Ви вважаєте тему сексу чимось таким, чого потрібно соромитись? Так/Ні;
4. Чи отримували Ви належну сексуальну освіту у підлітковому віці? Так, від батьків/Так, у школі/Ні;
5. Чи розповідаєте Ви самотійно дітям про те, що таке секс? Так/Ні;
6. Якщо НЕ розповідаєте, то чому? Вважаю що моя дитина ще замала для цього/Вважаю що це не є необхідним, так як вона все-рівно про все

дізнається від однолітків/Про це повинні говорити в школі/Вважаю свій рівень знань на цю тему недостатньо добрим, аби розповідати про це іншим, в тому числі дітям;

7. Чи задовольняє Вас рівень відносин зі своєю дитиною? Так/Ні;
8. Чи відчуваєте Ви скутість поряд з людьми протилежної статі? Так/Ні;
9. Чи був Ваш перший статевий акт захищеним? Так/Ні/Важко відповісти;
10. На мою думку, з дівчатами на теми інтимного характеру повинна спілкуватись мама, а з хлопчиками – тато. – Згідна(ий)/Не згідн(ий).

ДОДАТОК 3

10 незавершених речень (для дітей щодо розуміння секс.стосунків)

Перед Вами 10 незакінчених речень, на тему стосунків. У формі потрібно закінчити речення, опираючись на власну думку чи досвід.

1. Основними відмінностями хлопців від дівчат є ...
2. У сім'ї я почуваюся ...
3. Статеве дозрівання, це період, коли ...
4. Якщо мене почне обіймати людина, і мені це буде не приємно, я ...
5. Для мене кохання - це ...
6. Якщо моя подруга/друг будуть розповідати про свої стосунки, я ...
7. Я почуваю себе ... з особами протилежної статі.
8. Звідки беруться діти? (саме те, як Вам розповідали батьки)
9. Я можу вільно говорити на тему стосунків (у тому числі інтимних) з ...
10. Моєю найбільшою опорою та прикладом для наслідування є ...